

İran-ABD Gerilimi – Nedenler ve Beklentiler

Hassan Ahmadian

Bu yazının Arapça orijinal versiyonu Al Sharq Forum'un web sayfasında mevcuttur

Giriş

Washington ve Tahran'ın sıra dışı bir yoğunlukla yürüttüğü gizli müzakereleri müteakiben her iki taraf Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi, Almanya ve Avrupa Birliği'nin (AB) nezaretinde, 2015 yılında bir nükleer anlaşma imzaladı. Anlaşma aynı zamanda uluslararası hukukun bir parçası olduğu Güvenlik Konseyi kararı (2231 sayılı karar) ile de yasal olarak güçlendirildi. Ancak bu durum ABD Başkanı Donald Trump yönetiminin anlaşmayı ihlal etmesini, İran yaptırımlarını tekrar devreye sokmasını ve yaptırımların kaldırılması için 12 ek talepte bulunmasını engellemedi. Sonuç olarak İran-Amerikan ilişkisi, anlaşmanın imzalanmasından sadece iki yıl sonra hızla kötüye gitmiş oldu.

Önemine rağmen bu anlaşmanın sona ermesi, gerilimin arkasındaki tek neden değildir. Aslında, ABD'deki iç uyuşmazlıklar ve Orta Doğu'daki bölgesel eksenler arasındaki çatışmalar, iki ülke arasındaki mevcut gerilimi de derinleştirdi. Bu yazıda, Washington ile Tahran arasındaki düşmanlığın ardındaki nedenleri ve bu gerilimi bölgesel ve uluslararası düzeyde etkileyen güçleri tartışacağız. Bu yazı ayrıca mevcut gerilimin olası çıkış yollarını da inceleyecektir.

Gerilimin Nedenleri

İran-ABD ilişkileri, 1979 yılındaki İslam devriminden bu yana olan herhangi bir zaman diliminde hiçbir zaman bu kısa ömürlü nükleer anlaşmanın imzalanmasını izleyen dönemdeki kadar uyumlu olmadı. Düşmanca ilişkilere dönüş, yalnızca nükleer anlaşma ve Washington'un taahhütlerinden vazgeçmesinden kaynaklanmadı, bu durum aynı zamanda en önemlileri aşağıda değinilecek olan birkaç nedenin de sonucuydu:

ABD nükleer anlaşmaya olan bağlılığından geri çekiliyor: Bu, sebeplerden sadece biri olmasına rağmen Washington'un nükleer anlaşmayı feshetmesi iki taraf arasındaki düşmanlığın artmasının arkasındaki ana sebep olarak görülmektedir. Tahran, Washington ve diğer yerlerdeki tartışmaların çoğu, artan düşmanlığın merkezini nükleer anlaşma üzerinde yoğunlaştırdı. Aslında, Trump yönetimi üyeleri arasındaki tartışmalar, Başkan Trump tarafından "tamamen kabul edilemez" olarak kabul edilen "gün batımı hükümleri" olarak adlandırılan hükümleri içeren anlaşmanın üç bölümüne odaklandı.¹

ABD yönetimine göre, bu hükümlerin Tahran'ın gelecekte atom bombası üretmesini önlemek için konması gerekiyordu. İkincisi, bu hükümlere İran'ın balistik füze programını dahil etmek ve İran'ın bu füzeleri üretmesini, geliştirmesini ve test etmesini engellemek için hükümlerin genişletilmesi gerekiyordu; zira bunlar Washington'un bölgedeki çıkarları için ciddi bir tehdit oluşturuyordu. Üçüncüsü; Washington, anlaşmanın İran'ın bölgesel politikasını, bölgesel güç ve nüfuzunu sınırlandırması gerektiğini belirtiyordu. Trump yönetimi, Tahran'ın kabul etmesi gereken, aksi halde "ciddi sonuçlarla karşı karşıya kalacağını" belirttiği bu koşulları ve ABD yönetimi tarafından oluşturulan 12 şartlık bir listeyi ortaya koydu.²

ABD Tırmanma Hedefleri: İran içinde Trump yönetiminin geri çekilme ve Tahran aleyhindeki gerilimin amaçları hakkında bir iç ihtilaf var. Azınlık olarak kabul edilebilecek bir grup, amacın Başkan Trump'ın pazarlık gücünü gösterme arzusunu tatmin edecek ve eski ABD Başkanı Barack Obama'dan daha güçlü olduğunu gösterecek bir nükleer anlaşma üzerinde uzlaşmak olduğuna inanıyor. Bu varsayım, Başkan Trump ile yalnızca Trump'ın İran'a karşı üstün ve kışkırtıcı söylemini geri çekmesi durumunda müzakere edilebileceğini öngörüyor.

Bununla birlikte, daha geniş bir grup ise amacın İran içinde onu Amerikan otoritesine tabi kılacak derin bir değişiklik yaratmak olduğuna inanıyor. Başka bir deyişle, Trump yönetimi İran'ın bağımsızlığını elinden almaya çalışıyor. Bu grup iki varsayımdan birine inanlar arasında bölünmüş vaziyette. Bazıları ABD yönetiminin asıl amacının İran'ın

hem iç hem de bölgedeki davranışlarını değiştirmek olduğunu söylüyor. Diğerleri ise nihai amacın, davranış değişikliği ilk önce teklif edilse bile, İran rejimini değiştirmek olduğuna inanıyor. Bu hedefle karşı karşıya kalan İran devlet seçkinleri, ABD ile mutlak surette başka geri çekilmeler tarafından takip edilebilecek olan bir taviz üzerine inşa edilecek müzakere sürecinde bir bit yeniği sezdi. Ancak İran'ın müzakere reddi devam ettikçe Amerikan baskısı artıyor.

Bazıları ABD yönetiminin asıl amacının İran'ın hem iç hem de bölgedeki davranışlarını değiştirmek olduğunu söylüyor. Diğerleri ise nihai amacın, davranış değişikliği ilk önce teklif edilse bile, İran rejimini değiştirmek olduğuna inanıyor

İran'da direniş ve sebat tartışması: Trump'ın geri çekilmesinden sonra, Tahran'da Amerikan siyasi sahnesindeki gelişmeler ve bunlarla başa çıkmanın en iyi yolları üzerine bir tartışma hasıl oldu. Bu tartışma, İran tarafından ne yapılabileceğine ve devlet seçkinleri arasında Washington'ın tatmin edilmemesi gerektiği konusuna varana dek daraldı. Bu nedenle, iç tartışma Washington'u rahatsız etmenin en etkili ve en az tehlikeli yolunun ne olacağı konusunda bir tartışmaya dönüştü.

ABD yönetimi tarafından ortaya atılan argümanlara da cevap verildi. "Gün batımı hükümlerine" karşı olan muhalefetle ilgili olarak, anlaşmanın uluslararası toplumun İran'ın nükleer programı hakkında güvence altına alınmasına ve daha sonra da sürececek olan Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın (IAEA) sıkı kontrolü altında tutulmasına odaklandığı söyleniyor. Hükümlerin geçerliliğini yitirmesi

Balistik füze programına gelince, Tahran bunun ulusal güvenliğinin bir parçası olduğunu düşünerek, bu konuyla ilgili herhangi bir tartışmayı reddetti. Bu konu aynı zamanda geleneksel silahların yayılmasının önlenmesi kapsamına girer ve bölgesel bir tartışma olmadan ciddi bir şekilde ele alınamaz

halinde bile uluslararası toplum, İran'ın nükleer silah üretmemesini sağlayacak. Balistik füze programına gelince, Tahran bunun ulusal güvenliğinin bir parçası olduğunu düşünerek, bu konuyla ilgili herhangi bir tartışmayı reddetti. Bu konu aynı zamanda geleneksel silahların yayılmasının önlenmesi kapsamına girer ve bölgesel bir tartışma olmadan ciddi bir şekilde ele alınamaz. Aynısı İran'ın bölgesel politikaları için de geçerlidir. İran, bölgedeki rolünü ve konumunu etkilemeden Orta Doğu krizine son verecek çözümler arıyor. Genel olarak, Tahran'ın füzelerinden vazgeçmesi ve bölgede caydırıcı olması pek mümkün değil. Dini Liderin sözleriyle: "Gücü ve güç kaynakları konusunda müzakere etmeye razı olacak bilinçli ve vatansever bir İranlı yoktur."³

Aslında, İran'ın müzakere etmeyi reddetmesi iki ana sebepten kaynaklanıyor. Bunlardan ilki, Trump'ın Barack Obama döneminde başlayan yeni doğmuş güven ihlalini küçümsemesidir. İkincisi ise, Washington ile herhangi bir müzakerede İran'dan beklenen yeni tavizlerdir. Tahran her türlü müzakerayı teslim olmak olarak görüyor ve Cumhurbaşkanı Ruhani'ye göre İran bombalansa bile teslim olmayacak.⁴

İran karşıtı cepheyi yüzleşmeye itmek: Tahran, Washington'un soğuk savaş döneminin "çılgın adam teorisi"nin bir

versiyonuna dayanıyor gibi gördüğü hamlelerine rağmen, savaş olasılığını azaltmak için Washington'ı caydırmak isterken, bölgedeki anti-Tahran cephesi, Washington ile Tahran arasında olası bir çatışma için bastırıyor. İsrail, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nden (BAE) oluşan bu cephe, Başkan Trump'ın politikalarını, kendi güçleri ile Tahran'ın geçtiğimiz yıllarda elde ettiği ve tüm Orta Doğu'da etkisini artıran gücü arasındaki farkı azaltmak için bir fırsat olarak görüyor. Her ne kadar Tahran karşıtı ülkeler her iki ülkenin de savaşa girme konusundaki isteksizliğinin farkında olsalar da, Washington'u Tahran'ın geri çekilmeye zorlamak için sınırlı bir şekilde olsa bile hedef almaya teşvik ediyorlar. Aslında, İran'ın "düşmanları" zaten İran'ı ABD'nin Yemen, Irak ve diğer bölgelerdeki çıkarlarını tehdit eden bir tehlike olarak sunarak, misilleme yapmalarını istemek için Suriye'deki İran kuvvetlerini hedef alarak bunu deniyor. Tahran'a baskı yapmak olumlu etkileri olan bir oyundur - bölgesel etkilerini azaltacağını düşündüklerinden özellikle Riyad ve Abu Dabi için. Veya bu ülkeler öyle olacağını umuyor. Yaptırımlar yoluyla maruz kaldığı baskıları artan Tahran, yerel olaylar ve bölgesel meselelere odaklanmayı güçleştiren zorluklar altında ezilebilir. Her iki durumda da bu ülkelerin hesaplarına göre, her iki ülkenin de gelirleri ve küresel enerji piyasasının payları, İran petrol ve gazının yokluğunda artacaktır.

Sürekli Tırmanma Devri

Washington Tahran'a karşı yaptırımlarını ve düşmanlık seviyesini arttırırken, bazen tehdit ve bazen de müzakere yolunu tercih ediyor. Tahran, politikacıları Amerikan tek taraflılığına direnme gerekliliğine ikna olmuş bir şekilde bu politikaya karşı

çıkıyor. Bu eylem ve tepki döngüsü bir güvenlik ikilemi yaratıyor. Her iki taraf da diğerini tehdit olarak görüyor ve onu uzaklaştırmak ve etkisiz hale getirmek için önlemler alıyor. Örneğin, Tahran Washington'un bazı deniz ekipmanlarını bölgeye taşımasını, yüzleşilmesi gereken bir tehdit olarak gördü. Sonuç olarak Tahran herhangi bir çatışma durumunda kendisini hazır bulundurmak için askeri önlemler aldı. Buna karşılık Washington, bu eylemleri bir tehdit olarak gördü ve uyarıların yayınlamasına ve diplomatların Bağdat'tan çekilmesi gibi karşı tedbirlerin alınması yoluna başvurdu.⁵ Bu güvenlik ikilemi yakın zamanda tırmandı ve iki tarafı doğrudan karşı karşıya gelme ihtimaline yaklaştırdı.

Bu gerilimin arkasındaki nedenler güvenlik ikilemini genişletirken, iç hesaplamalar da bu ikilemin nedenlerini derinleştiriyor. Washington'daki parti fikirlerinin de Tahran'a karşı gerilimin üzerinde açıkça etkisi oldu. Nükleer anlaşmanın imzalanmasından bu yana taraflar arasındaki ihtilaf, Cumhuriyetçi çoğunluğa sahip Kongre'nin anlaşmayı desteklemesini engelledi. Başkan Trump, Washington'un nükleer anlaşmadaki yükümlülüklerini reddetmesine yol açacak şekilde, selefi Başkan Obama'nın başarılarının baltalanmasına dayanan siyasi bir programa göre seçildi. Bu partiler arasındaki ihtilaf, ABD'deki Demokrat başkan adaylarının çoğunluğunun nükleer anlaşmaya geri dönme niyetleri hakkında yaptığı açıklamalarda ortaya çıktı.⁶ Partiler arasındaki ihtilaf, İran ve nükleer anlaşmanın ABD'de İran'ın ABD'ye boyun eğdirilmesini destekleyen bir Başkan ve Cumhuriyetçi yönetim ile nükleer anlaşmayı korunması gereken bir anlaşma olarak gören bir Demokrat

Parti arasındaki iç rekabetinin bir parçası olduğu anlamına geliyor. Bu anlaşmazlığın yansımalarından biri, Beyaz Saray'ın Tahran'a dönük saldırgan bir müzakere çağrısı ve Trump'ın politikasının "etkinliğini" gösterme baskısına olan vurgusudur.

Partiler arasındaki ihtilaf, İran ve nükleer anlaşmanın ABD'de İran'ın ABD'ye boyun eğdirilmesini destekleyen bir Başkan ve Cumhuriyetçi yönetim ile nükleer anlaşmayı korunması gereken bir anlaşma olarak gören bir Demokrat Parti arasındaki iç rekabetinin bir parçası olduğu anlamına geliyor

İran'da yaklaşmakta olan başkanlık seçimleri kafa karıştırıcı bir değişken olarak görülebilir. Başkan Hasan Ruhani yönetimini, Tahran haricindeki taraflarca uygulanmayan bir anlaşmayı imzaladığı için eleştirenler ile İran'ı 7. hükümün yükünden kurtardığını savunup destekleyenler arasında Ruhani yönetimi, Trump ile baskı ve tehdit altında müzakereleri reddeden iç uzlaşının korunmasına devam etmeye çalışıyor. İlimli ve reformist olarak nitelendirilen bu yönetim, yaklaşmakta olan seçimlerde şansını arttırmak için müzakere etme kabiliyetini daha önce gösterdiği gibi gücünü "düşmana" göstermeyi de amaçlıyor. Bu arada hükümete yapılan eleştiriler hükümetin Washington karşısındaki zayıflığına odaklanıyor. Bu nedenle Tahran'daki Washington karşıtı tartışmaların ortasında, Ruhani hükümetinin uluslararası toplumla "yapıcı angajman" programındaki çıkmazı, yaklaşan seçimlerde reformist akıma saldırmak için eleştiri ve baskıyla karşı karşıya kalabilir. Bu, hükümetin

İran seçmeninin gözünde gücünü kanıtlamak için Washington'la çatışmaya odaklanmasına yol açabilir.

Ulusal ve Uluslararası Duruşlar

Potansiyel gerilim karşısında Trump yönetimi, kendisini zaten nükleer anlaşmaya aday Tahran'la yüzleşme ihtiyacı konusunda dünyayı ikna etmekte zorluk çekiyor. Trump yönetimi, İran'ın nükleer anlaşmadan kendisine karşı uluslararası bir fikir birliği oluşturmak için çekilebileceğini ve nükleer dosyasını ABD'nin gündemine göre müzakere etmeye zorlayarak Güvenlik Konseyi önünde yeniden açabileceğini belirtti. Ancak Tahran'ın nükleer anlaşmaya sürekli bağlılığı, ABD'nin planı açısından bir engel teşkil ediyor. Hâl böyle olunca Washington, Tahran üzerindeki baskının arttırılması ve Tahran'ın ekonomik yönden boğularak anlaşmadan çekilmesini içeren B Planına geçti. Bu plan, İran'la ekonomik olarak savaşacağını söyleyen Başkan Trump'ın bizzat kendisi tarafından önerildi.⁷ Kaldı ki Tahran zaten bir ekonomik terörist olarak görülüyordu.⁸ Tahran'a giderek daha fazla uygulanan emsalsiz yaptırımlar, *Ticaret Değişimini Destekleyen Araç* olarak da bilinen INSTEX'in AB'nin bazı ülkeleri tarafından açılmasını hızlandırdı. Cumhurbaşkanı Ruhani'nin anlaşmadan aşamalı olarak geri çekilme ihtimalinin açıklanması, İran-ABD gerilimiyle ilgili mevcut uluslararası duruşu değiştirebilir.

Başlıca uluslararası ve bölgesel duruşlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Tahran'ın pozisyonuna uluslararası destek: Tahran'ın Trump yönetimi

1- Instrument In Support Of Trade Exchanges (italik vurgu editöre ait).

tarafından ihlal edilen anlaşmaya olan bağlılığı, ahlaki üstünlük ve uluslararası destek iddia etmesine olanak tanıdı. Washington, Tahran'a karşı düşmanlığını artırırken, uluslararası toplum ABD'nin tek taraflı hareketi karşısında Avrupa'nın INSTEX'i gibi engeller koyarak onu caydırmaya çalışıyor. Anlaşmayı imzalayan taraflar, Tahran'ın Washington karşısındaki duruşunu desteklemeyi kabul etmiş olsalar bile, bu destek Tahran'ın nükleer anlaşmaya bağlı kalması şartıyla korunuyor.

Washington, Tahran'a karşı düşmanlığını artırırken, uluslararası toplum ABD'nin tek taraflı hareketi karşısında Avrupa'nın INSTEX'i gibi engeller koyarak onu caydırmaya çalışıyor

Çin ve Rusya, İran'a en yakın ve en fazla destek veren ülkeler olarak kabul ediliyor. Siyasi desteğe ek olarak bu iki ülke, ABD'nin yaptırımlarına petrol alarak (Çin) ya da takas ederek (Rusya) veya diğer ekonomik projelere imza atarak direniş göstermeye devam ediyor. Bununla birlikte, ekonomik ve mali yaptırımlar genel olarak Tahran'a baskı uygulama yoluyla teşvik edilmiş olsa da, ABD'nin tek yanlılığına karşı İran'a yönelik uluslararası destek uluslararası yaptırımlara dönüşmemiştir ya da ABD'ye karşı uluslararası net bir duruş sergilenmemiştir. Gerçekleşen tek destek daha önce de belirtildiği gibi Rusya ve Çin'den gelmiştir.

Avrupa'nın Washington'un sert duruşuna karşı nükleer anlaşmaya olan bağlılığının Dini Lider'in belirttiği gibi Tahran için bir şey ifade etmemesinin nedeni de budur. Bu nedenle Cumhurbaşkanı Ruhani, Tahran'ın nükleer anlaşma konusundaki

taahhüdünü yerine getirme konusundaki kademeli adımlarını açıkladı.

Gerilim Üzerinde Bölgesel Bölünme:

Uluslararası durumun aksine, bölgesel politikadaki farklılıklar ve yüzleşmeler ABD politikasına yönelik yeni duruşlar içerecek şekilde genişledi. İsrail, Suudi Arabistan ve BAE'nin Washington'un Tahran'a karşı tutumunda cesaret verici ve hatta destekleyici olduğu düşünülüyor. Katar, Ürdün, Mısır gibi diğer ülkeler bölgedeki bir dizi direniş hareketine ek olarak, ABD'nin gerilimi tırmandırmasını eleştiriyor.

Bu ülkeler, ABD'nin Tahran'daki gerilimi tırmandırması ve artan baskısını Orta Doğu'daki gerilimi ve istikrarsızlığı arttırmak için bir elverişli zemin olarak görüyorlar. Washington ile Tahran arasında arabuluculuk girişimleri, bahse konu gerilimle birlikte arttı. Bununla birlikte, genel olarak ABD politikasının iki ana eksenindeki farkları ve dolayısıyla bölgesel istikrar için etkilerini yoğunlaştırarak bölgenin krizlerini daha da şiddetlendirdiği ve genişlettiği söylenebilir.

Baskı ve Direniş Araçları

Amerika Birleşik Devletleri ekonomik gücünü ve küresel finansal sistem üzerindeki kontrolünü Tahran'a baskı yolu olarak kullanıyor. Başkan Trump'a göre, yaptırımlar Washington'un Tahran'ı bastırmakta kullandığı favori araçlar. ABD, uluslararası toplumu ve bölgesel devletleri bu politikaya uymaya giderek daha fazla zorlamaktadır. Bu yük, ABD'nin geleneksel müttefiklerinin yanı sıra dostlarına da yüklenmekte ve düşünce özgürlüğü ve propaganda noktasında kızgınlığa ve benzeri görülmemiş

eleştirilere neden olmaktadır. Bu nedenle ABD yönetimi, politikasını geleneksel müttefikleri ile ciddi bir şekilde müzakere etmekte zorlanıyor ki bu durum ABD Dışişleri Bakanı'nın Brüksel'e yaptığı ziyaret sırasında açıkça görüldü.⁹

ABD, uluslararası toplumu ve bölgesel devletleri bu politikaya uymaya giderek daha fazla zorlamaktadır. Bu yük, ABD'nin geleneksel müttefiklerinin yanı sıra dostlarına da yüklenmekte ve düşünce özgürlüğü ve propaganda noktasında kızgınlığa ve benzeri görülmemiş eleştirilere neden olmaktadır

Bununla birlikte, ABD'nin tek taraflı politikası, devlet başkanının Tahran'ın Washington'un gündemine göre geri çekilmesi veya müzakere etmesi için karşı-iktisadi bir savaşla mücadele etmesinden bahsetmesiyle birlikte devam ediyor. Tahran'ı tehlikeyi abartmak suretiyle geri çekilmeye zorlayan bir araç olan askeri oluşumun etkisi, Tahran'ın ekonomik baskı altında teslim olmayı reddettiği zaman artıyor.

Washington'un "maksimum baskı" politikasıyla karşı karşıya olan Tahran, direniş için çeşitli unsurlara ve faktörlere güveniyor. Bunlardan ilki, Amerikan politikasının uluslararası izolasyonuna dayanıyor. Tahran bu izolasyonun yaptırımların bir kısmını, özellikle de petrol ihracatı üzerindeki kısmı kırmasına vesile olacağını umuyor. Tahran ayrıca bu yaptırımlardan kaçınmak için Irak ve Türkiye gibi müttefikleri ve komşularına da yanaşiyor. Tahran ayrıca artan yaptırımların baskısını azaltmak için yerel ekonomik yeteneklerine de başvuruyor. Dini Lider ve Başkan'dan en düşük siyasi otoriteye kadar tüm İranlı liderler

ABD politikalarını İran'ın yeteneklerini vurgulayarak ele alma gereği hakkında konuştu. Ancak, İran'da ülkenin iç kabiliyetlerine dayanarak ekonomik baskıya direnme potansiyeli hakkında bir tartışma devam ediyor. Bazıları bunun sadece zor değil aynı zamanda imkansız olduğunu söylüyor. Bunun sebebi İran'ın ekonomisinin büyük ölçüde petrol ve gaz ihracatına bağlı olmasıdır. Öte yandan, bazıları bu yaptırımların, enerji ihracatına olan ekonomik bağımlılığı azaltmak için büyük güçlükte olsalar da İran için büyük bir fırsat olabileceğini düşünüyor.

Beklenen ve Muhtemel Olan

Amerikan baskısı, İran direnişi ve iki ülke arasında devam eden gerilime bakıldığında geleceği tahmin etmek, neyin beklenebileceğini ve gelecekteki senaryolarda neyin dışlanabileceğini belirlemek için birkaç önemli faktör göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu değişkenlerden ilki, Tahran'ın baskı altında pazarlık etmeme konusundaki ilk tutumunu geri çekmesi veya muhafaza etmesi olasılığıdır. İkinci değişken, ABD yönetiminin Tahran'ın şartlarını kabul etmesi için en uç noktalara - hava saldırıları veya savaş gibi - gitmedeki ciddiyetinin kapsamıdır. Bu iki olasılığa ek olarak, bölgedeki Tahran karşıtı eksen tarafından istenen yüzleşme biçimleri gibi, iki taraf arasında orta dereceli tırmanma veya ateşkes değişkenleri de vardır. Diğer değişken, Tahran'ın müttefikleri ve dostlarının Ortadoğu'da Tahran ve Washington arasındaki mevcut korku politikası üzerindeki potansiyel etkisidir. Tahran tarafından ortaya konulacak herhangi bir karşı koyma, iki taraf arasında sınırlı olsa bile yüzleşmeye neden olabilir.

Bu anahtar ve alt değişkenler ışığında, en muhtemel olandan en az muhtemel olana doğru aşağıdaki paragraflarda tartışılacak olan üç ana senaryodan bahsedebiliriz.

İlk senaryo, mevcut durumun kademeli bir tırmanma ve ateşkes arasında devam etmesinin ardından bir başka tırmanma aşamasıdır. Washington bu senaryoda, İran'a olan yaptırımlarını ve uluslararası toplum üzerindeki Tahran'a karşı koyma konusundaki baskılarını artırıyor. Ve Tahran karşıtı eksen, İran'a karşı hareketi teşvik etmeye devam ederken, Tahran ve müttefikleri zaman zaman artan tehdidi caydırmak için ortaya çıkıyor. Bu senaryo istikrarsızdır ve istikrarsızlığı düzensiz olarak diğer bölgelere de yayabilir. Tahran bu senaryoda yaptırımların etkisinin, adalet düşüklüğünün göstergesinin ve bu yaptırımların uluslararası kamuoyunca reddedilmesinin ölçüsünün gösterdiği nihai seviyeye ulaşmasını umuyor.

Bu arada Washington, yaptırımların ve artan askeri belirsizliğin İran'ı istikrarsız hale getireceğini ve rejiminin ABD'nin arzuladığı şeye uymaya zorlamasını umuyor. Tabii ki bu senaryo uzun ömürlü değildir fakat bir iki yıl sürebilir.

İkinci senaryoda, her iki taraf arasındaki tırmanma seviyesi artar. Bu senaryonun yaşanma olasılığı, yaptırımların İran toplumunda rejime karşı gerilimleri körükleme kabiliyetinin belirgin olmaması nedeniyle artmıştır. Böylece Washington, Orta Doğu'da devam eden askeri seferberlik yoluyla askeri harekât potansiyelini göstermek için ekonomik baskı ile birlikte hareket ediyor. Bu konuda en son gösterge, Başkan Trump'ın bölgeye 1500 asker gönderme anlaşmasıdır.¹⁰

İran'a uygulanan yaptırımlar ve Washington'un İran'ı izole etmek ve ekonomisini daha etkin bir şekilde tahrip etmek için uluslararası topluma uyguladığı baskı artmaya devam ederken, İran ise ABD'nin yükselişini caydırmak için yeni bir güç oluşturma aşamasına giriyor. Bütün bunlar güvenlik ikileminin hızını arttırıyor ve tarafları doğrudan yüzleşmeye daha da yakınlaştırıyor.

Bu alt değişkenler çatışmanın en büyük itici gücüdür. Her iki tarafın müttefikleri, bölgenin ABD ve İran'a kadar uzanan daha büyük bir çatışmaya yol açabilecek sorunlarından birinde sınırlı bir güvenlik hamlesi veya askeri hamle yapabilir. Bu korku politikasında her iki taraf diğerinin kendisinden önce geri çekileceğini umuyor.

Gerçekleşmesi en az muhtemel olan üçüncü senaryoda, İran'ın tehdit altında müzakere etmeme ilkesine uyması ve ABD esnekliğinin olmaması nedeniyle önümüzdeki iki yıl içinde, her iki taraf arasındaki tırmanma ve gerginlik arabuluculuk ile veya arabuluculuk olmadan azalmasıdır. Irak¹¹ ve Umman'ın¹² arabuluculuk girişimleri, böyle bir senaryonun ilk olasılığını artırdı. ABD yaptırımları bu senaryoda yürürlüğe girmeye devam ederken, Washington İran'a yeni yaptırımlar getirme yolundaki ilerlemesini durdurdu. Tahran, uygulanan yaptırımlara dayanarak ekonomi politikasını sürdürüyor ve Washington'u caydırmak amacıyla güvenlik dengesi veya askeri denge kurmuyor. Ve İran'ın düşmanları gerginlik yaratmaya devam etse de, Tahran ve Washington geriliminin daha da tırmanmasından kaçınıyor.

Özet

Tahran'da devam eden tartışmaya rağmen, "baskı altında müzakere yapmama" ilkesi mevcut rejimin tüm üyeleri arasında uzlaşya varılan bir ilke olmaya devam ediyor. Dini Lider, Trump yönetimi ile müzakerelerin "çifte zehir" olduğunu belirterek bu durumu dile getirdi.¹³

Tahran'da devam eden tartışmaya rağmen, "baskı altında müzakere yapmama" ilkesi mevcut rejimin tüm üyeleri arasında uzlaşya varılan bir ilke olmaya devam ediyor. Dini Lider, Trump yönetimi ile müzakerelerin "çifte zehir" olduğunu belirterek bu durumu dile getirdi

ABD tarafında hala bir esneklik mevcut değil, zira onlar için "maksimum baskı" politikasına bir alternatif yok. Bu, Trump yönetiminin konuşmasında açıkça ifade edildi - İran geri çekilmeli ve ABD'nin taleplerine teslim olmalı.

Gerginlik bu nedenle devam ediyor ve eğer "maksimum baskı" ABD tarafından arzulanan sonuçlara öncülük etmeseydi askeri gerginlik mümkün olabilirdi - ki bu İran'ın direnişi durumunda mümkün olabilir. İran'ın bölgesel düşmanları yüzleşme için baskı yaparken uluslararası toplum nükleer anlaşmaya bağlı kaldığı sürece Tahran'ın siyasi konumunu desteklemeye devam ediyor. Mevcut göstergeler her iki taraftan da en azından şu an için yüzleşme isteğine işaret etmemektedir. Bu nedenle en iyi senaryo bir sonraki aşamada gerilimin tırmanma olasılığı ile mevcut durumun devam etmesidir. Bazı bölgesel aktörler gerilimi azaltma girişiminde bulunsalar da, ateşkes mevcut bağlamda pek olası değil.

Referanslar

- ۱- "Remarks by President Trump on the Joint Comprehensive Plan of Action," The White House, Mayıs ۲۰۱۸, ۸. <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-joint-comprehensive-plan-action/>
- ۲- Michael R. Pompeo, "After the Deal: A New Iran Strategy," The Heritage Foundation, Mayıs ۲۰۱۸, ۲۱. <https://www.state.gov/after-the-deal-a-new-iran-strategy/>
- ۳- ۲۴ اردیبهشت ۱۳۹۸. Khamenei.ir. "دیدار مسئولان نظام با رهبر انقلاب" موقع - <http://farsi.khamenei.ir/news-content?id=۴۲۴۹۸>
- ۴- «اگر سرزمین ما بمباران شود، دست از هدف استقلال کشورمان و عزت‌مان برنمی‌داریم» موقع انتخاب، ۲ خرداد ۱۳۹۸. <https://www.entekhab.ir/fa/news/-از-هدف-استقلال-کشورمان-و-عزت-مان-بر-نمی-داریم-موقع-انتخاب-۲-خرداد-۱۳۹۸-صدای-ذلت-و-تسلیم-از-ایران-ما-بلند-نخواهد-شد>
- ۵- Edward Wong, "U.S. Orders Partial Evacuation of Embassy in Baghdad," The New York Times, Mayıs ۲۰۱۹, ۱۵. <https://www.nytimes.com/۱۵/۰۵/۲۰۱۹/us/politics/us-iraq-embassy-evacuation.html>
- ۶- Bryant Harris "۲۰۲۰ Democrats vow to re-enter Iran nuclear deal," Al-Monitor, Mart ۲۰۱۹, ۱۹. <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/-۲۰۲۰/۰۳/۲۰۱۹democrats-vow-reenter-iran-nuclear-deal-jcpoa.html>
- ۷- "Trump: I don't Want War with Iran," Fox News, Mayıs ۲۰۱۹, ۱۹. Şuradan bulunabilir: <https://www.youtube.com/watch?v=vc۴vYWJfJnE>
- ۸- "Iran FM Zarif: US sanctions are economic terrorism," AlJazeera, Mayıs ۲۰۱۹, ۴. <https://www.aljazeera.com/programmes/talktojazeera/۰۵/۲۰۱۹/iran-fm-zarif-sanctions-economic-terrorism۱۹۰۵۰۳۱۰۲۳۱۰۹۱۳-.html>
- ۹- Patrick Donahue, Gregory Viscusi and Tim Ross, "Exasperated Europeans Face Surprise Pompeo Visit on Iran," Bloomberg, Mayıs ۱۳, ۲۰۱۹. <https://www.bloomberg.com/news/articles/۱۳--۰۵-۲۰۱۹/europeans-see-iran-deal-slipping-away-with-trump-brinkmanship>
- ۱۰- Anthony Capaccio and Margaret Talev, "U.S. Sends ۱,۵۰۰ Troops to Mideast After Blaming Attacks on Iran," Bloomberg, Mayıs ۲۰۱۹, ۲۴. <https://www.bloomberg.com/news/articles/۲۴-۰۵-۲۰۱۹/trump-to-send-۱۵۰۰-more-troops-to-mideast-as-iran-tensions-rise>
- ۱۱- «العراق: إطلاق مبادرة رسمية لإنهاء النزاع بين إيران وأمريكا» سبوتنیک عربي، ۲۱ مايو ۲۰۱۹. https://arabic.sputniknews.com/arab_world//ایران-أمريكا-التصعيد-۲۰۱۹-۰۵-۲۱-۴۱۲۰۷۷۲۸
- ۱۲- "سلطنة عمان: نسعى لتهدئة التوتر بين أمريكا وإيران من خلال جهود الوساطة" سبوتنیک عربي، ۲۴ مايو ۲۰۱۹. https://arabic.sputniknews.com/arab_world//ایران-عمان-أمريكا-۲۰۱۹-۰۵-۲۴-۴۱۲۰۷۷۱۸
- ۱۳- ۲۴ اردیبهشت ۱۳۹۸. Khamenei.ir. "دیدار مسئولان نظام با رهبر انقلاب" موقع - <http://farsi.khamenei.ir/news-content?id=۴۲۴۹۸>

YAZAR HAKKINDA

Hassan Ahmadian, Tahran Üniversitesi'nde Orta Doğu ve Kuzey Afrika Çalışmaları alanında Doktor Öğretim Üyesi ve aynı zamanda Tahran Stratejik Araştırmalar Merkezi'nde Orta Doğu özelinde güvenlik ve siyaset araştırmacısıdır. Halihazırda, Harvard Kennedy School Belfer Bilim ve Uluslararası İlişkiler Merkezi, İran Projesinde Post Doktora Araştırmacısıdır. Doktora derecesini Tahran Üniversitesi Alan Araştırmaları bölümünden almıştır. Araştırma alanları ve verdiği dersler; ağırlıklı olarak İran'ın dış politikası ve dış ilişkileri, siyasal değişim, sivil-asker ilişkileri ve Ortadoğu'daki İslamcı hareketlerdir. Araştırma ve analizleri, hakemli dergilerin yanı sıra saygın Farsça, İngilizce ve Arapça medya organlarında yer almıştır.

AL SHARQ FORUM HAKKINDA

Al Sharq Forum; amacı, Şark bölgesi halklarının siyasal gelişimi, sosyal adalete kavuşması ve ekonomik refaha erişmesi için tarafsız araştırmalar yapıp buna dönük uzun vadeli stratejiler geliştirmek olan, bağımsız ve uluslararası bir kuruluştur. Al Sharq Forum bu hedefini; demokratik katılım ideali, bilinçli vatandaşlık, çok taraflı diyalog, sosyal adalet ve kamu yararını gözetilen araştırmaları teşvik ederek gerçekleştirmektedir.

Adres: İstanbul Vizyon Park A1 Plaza Kat:6
No.:68 34197 Bahçelievler / İstanbul / Türkiye
Telefon: +902126031815
Faks: +902126031665
E-posta: info@sharqforum.org

sharqforum.org

    / SharqForum

 / Sharq-Forum

**الشرق
منتدى**
ALSHARQ FORUM

